

Taksiarhis Kilisesi'nin Mimari Özellikleri

AYVALIK TARİHİ YERLEŞMESİNİN İLK OLUŞMAYA BAŞLADIĞI ALANDA YER ALAN TAKSİARHİS KİLİSESİ, 19. YÜZYIL RUM ORTODOKS KİLİSELERİNİN PLAN ŞEMASI, CEPHE DÜZENİ, AHŞAP KONSTRÜKSİYONU ETKİLEMESİ VE AYVALIK TARİHİ DOKUSUNUN İLK KİLİSE YAPISI OLMA ÖZELLİĞİNİ TAŞIMAKTADIR

Hatice Uçar

ÜSTTE Avludan üst sokağa erişim sağlayan merdivene ait görseller (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Alt sokaktan avluyu sınırlayan duvar cephesindeki çeşme ve avluyu sokağa bağlayan (Resim 2)

Giriş

Antik Dönemdeki adı "Kydonies" olan Ayvalık; M.Ö.6.Yüz Yıla

tarihlenebilmektedir. Bu dönemde Ayvalık; Midilli Şehir Devleti'nin tarımsal iç bölgesi olup, Midillililerin sahili olarak anılmaktadır. Kydonies: 1580 li yıllarda Midilli'den gelenlerin korsanlardan aldıkları malları Anadolu'dan gelen kaçakçılara teslim ettikleri sahil bölümünde kurulmuştur. İsmi ise; tepe bölümündeki mevcut yabancı ayva ağaçlarının varlığından aldığı söylenmektedir(Güçhan Şahin, 2003,s).

Ege Kıyısı tarihi yerleşmelerinin karakteristik özelliği olan Müslüman yerli halkın kırsal alana, ticaret ve denizcilikle uğraşan Rum halkın ise kıyı bölümüne yerleşmesi kuralının Ayvalık'ta da uygulandığı görülmektedir. Yakın zamanda yayınlanan 1653 tarihli belgeye bakıldığında: bu tarihte Ayvalık'ın oldukça zengin ailelerin yaşadığı bir şehir olduğu anlaşılmaktadır. 17. ve 18. Yüz yıllarda İzmir'in bir Doğu Akdeniz ticaret şehri olarak yükselişine paralel olarak bir ticari odak noktası konumuna gelen Ayvalık'ta burjuva kültürü görülmeye başlamıştır. İnşa edilen zeytinyağı fabrikaları ve sabun imalathaneleriyle Ayvalık neredeyse ticari bakımdan Ege'de rakipsiz bir kent konumunda idi. Kentte yer alan Gymnasion Kydonion Ege'nin sayılı yüksek okulları arasına girerken Ayvalık'ı da bir eğitim merkezi yapmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde özerk bir yerleşme olan Ayvalık'ta Müslüman ve Rum halk bir arada

yaşamıştır. Bu nedenle kent; bir arada yaşayan farklı etnik kökenli sakinlerin oluşturdukları farklı kültürel, sosyal ve ekonomik koşulların yoğun etkisi altında şekillenmiştir. Bu kent kültürünün oluşumu 1821de kesintiye uğramıştır. Ancak Lozan Antlaşmasının içeriği gereğince 1923'te imzalanan nüfus mübadelesi ile: Müslüman ve Rum halkın zorunlu olarak yer değiştirmeleri sonunda, Anadolu'da ve Ayvalık'ta mevcut farklı kültür etkilerinin giderek sona erdiği görülür.

Mübadeleden önce nüfusun çoğunluğunu Rumların oluşturması nedeniyle Ayvalık; Anadolu'da mübadelenin etkilerini en fazla barındıran kentlerden biridir.19. Yüz Yıl'da önemli bir ticaret ve eğitim merkezi olan Ayvalık'ta Rumların kendi sosyal, ekonomik ve kültür düzeylerini yansıtan, kentin tarihi dokusunun oluşmasında etkin rol oynayan ve kentin silüetine hâkim konumda olan kiliseler, zeytinyağı fabrikaları, sabun imalathaneleri, okul yapıları ve depolar inşa ettikleri görülmektedir. Bu yapılardan çoğunun mübadeleden sonra özgün işlevlerinden farklı işlevlerde kullanıldığı, bazılarının da boş bırakıldığı görülmektedir.

Bu yapılar arasında önemli örneklerden biri olan Taksiarhis Kilisesi; 19. Yüz Yılda inşa edilen kiliselerden biridir. İsmet Paşa Mahallesi'nde, 20 N III Pafta,459 ada, 10-12 parseller üzerinde yer alır. Sade bir kütle ve plan organizasyonuna sahip olan kilise; mekânsal karakteri ve iç mekânı süsleyen Rum Dönemi'ne ait bezemeleri ile dikkat çekmektedir. Yapının giriş cephesinde yer alan

yazıtta yapının bitiriliş tarihi olan 1844 yazılıdır. Yapıyı yapan kalfaların ise: Voyanikos ve Yannis olduğu belirtilmektedir. Kentin ilk oluşan mahallesinde, yüksek duvarların sınırladığı bir avlu içinde yer alır. Taksiarhis Kilisesi 1923'te imzalanan nüfus mübadelesinden sonra Maliye Hazinesi'nin mülkiyetine geçmiş ve daha sonra korunması için G.E.E.A.Y.K. nun 12/04/1980 gün ve 11962 sayılı kararıyla tescil edilmiş ve süresiz olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilmiştir. Halen aynı bakanlığa tahsislidir. Ancak yapı; bir müddet tekel tütün deposu olarak işlev görmüş ve orijinal işlevine uygun olmayan bu farklı işlevini sürdürdüğü dönemde, yapısal anlamda zarar görmüş ve yapısal bozulmalar oluşmuştur.

Bu çalışmada; Taksiarhis Kilisesi'nin mimari özellikleri incelenerek, 1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan mübadelenin bu kilisede oluşturduğu olumsuz etkiler irdelenmiştir. Bu kapsamda çalışma yapılırken bina yerinde incelenmiş, iç mekândan ve dışarıdan fotoğrafları çekilerek binanın hem restorasyon uygulamasından önceki hasarlı konumu belgelenmiş hem de yeni tamamlanan restorasyon uygulamasından sonra günümüzdeki konumu belgelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca 19. yy da inşa edilen Rum Ortodoks kiliseleri ve Taksiarhis Kilisesi ile ilgili olarak literatür ve üniversitelerin hazırladığı tezler de bilgi toplama aşamasında taranmış, ilgili belediyelerin, İl Müze Müdürlüğü'nün ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arşivlerinde de konuyla ilgili olarak araştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda yerel halkın sözlü bilgilerine de başvurulmuştur. Ayvalık kent merkezinde yer alan ve günümüze kadar gelebilen 19. yy'a ait kiliselerden hasarlı olanların (bazı bölümleri yıkılmış veya toprak yüzeyinde sadece izleri görülerek arkeolojik kazı ile temelleri açığa çıkarılmayı bekleyen) da incelenmesinin ve restorasyon uygulamalarının yapılmasının başlangıcı olması ümidiyle Balıkesir İli Valilik Makamı'nın talepleri ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülecek olan restorasyon uygulamasında kullanılmak üzere yürütücülüğümde Taksiarhis Kilisesi'nin

“TAKSİARHİS KİLİSESİ SADE KÜTLESİ, PLAN ORGANİZASYONU MEKÂNSAL KARAKTERİ VE İÇ MEKÂNI SÜSLEYEN RUM DÖNEMİNE AİT BEZEMELERİYLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR”

1/50 ölçekli rölevaleri çıkarılmış, restitüsyon projesine bağlı olarak restorasyon projesi hazırlanmış ve Balıkesir İli Valiliği aracılığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na gönderilmiştir.

Bazilikal plan şemasına sahip olan yapının; üzeri alaturka kiremitle kaplı beşik çatı ile örtülmüştür. Kiliseyi çevreleyen avluya sokaktan; avlunun güney duvarı üzerinde, biri batı köşesinde diğeri orta bölümünde yer alan iki kapıdan girilmektedir. Kiliseye; avlunun arka cephesinde yer alan ve kilisenin avlusundan daha yüksek bir kotta konumlanan sokaktan kolaylıkla ulaşma imkânı sağlandığı da gözlenmektedir. Kilisenin sol yan(kuzey) cephesi önünde ve avluda yer alan, avluyu yan parselden sınırlayan duvara bitişik olarak tasarlanan taş basamaklı bir merdiven açık avluya ve kiliseye üst sokaktan kolaylıkla ulaşmayı sağlamaktadır (Resim 1).

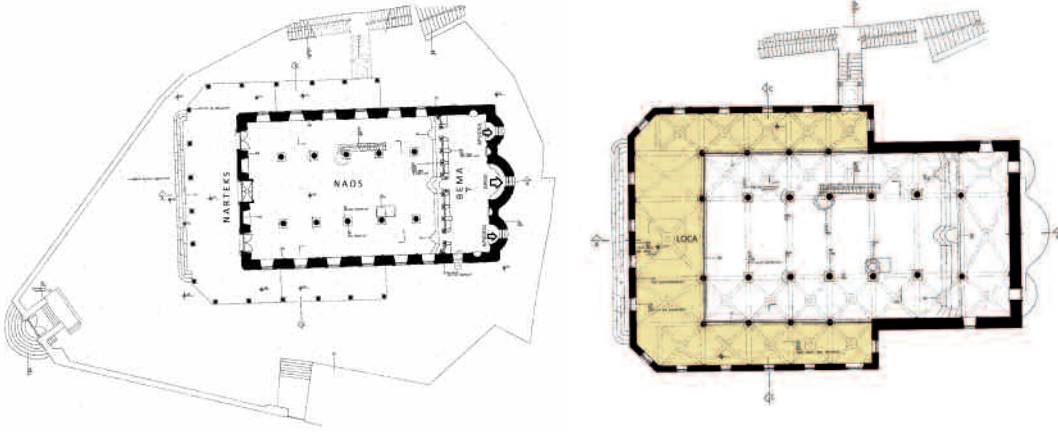
Avluyu arka sokaktan sınırlayan ve günümüzde ayakta olan iki tane taş evin, kilisenin din adamlarının konakladığı evler olduğu yerel halk

tarafından belirtilmektedir. Avluda ve kilisenin kuzeyinde yer aldığı yazılı kaynaklarda belirtilen kilisenin papazının konakladığı ev günümüze gelememiştir (İpek Gündoğdu, 2003, 65.). Ayrıca Avlunun güney bölümünde kiliseye ait bir de müştemilat bulunur. Bu müştemilatın güney cephesi aynı zamanda avluyu alt sokaktan sınırlayan duvar konumundadır. Bu duvarın sokak cephesinde yer alan karakteristik Ayvalık Çeşmesi kilisenin inşa aşamasında avlu duvarı ile birlikte tasarlanmıştır. Müştemilatın batı cephesine bitişik olarak tasarlanan taş basamaklı merdiven kilisenin avlusunu sınırlayan duvarda konumlanan bir kapı aracılığı ile sokaktan avluya ulaşımı sağlar (Resim 2).

İç Mekân Kurgusu

Ayvalık kiliselerinin tamamında olduğu gibi Taksiarhis Kilisesi'nde de iç mekân; ibadet mekanına girişin ön hazırlık mekânı olan narteks, ibadetin yapıldığı ve kilisenin ana mekânı olan naos (Eyice, 1963, ss89.), sadece din adamlarının kullanımına ayrılan kutsal

mekan bema, doğu duvarında konumlanan ve ibadetin yönünü işaret eden, doğu cephe duvarından dışarıya doğru dairesel formlu olarak taşan ortadaki büyük, iki yandaki ortadakinden daha küçük boyutlarda olan üç tane apsisten ve narteksin üstünde yer alan ve kadınların kullanımına ayrılan U formlu bir locadan oluşmaktadır (Şekil 1).

Narteks

Avluda doğu batı istikametinde konumlanan bazilikal planlı kilisenin batı duvarı önünde yer alan narteks;

taş merdiven ile ulaşılır. Narteksi avludan sınırlayan beyaz gri karışımı renkli ve dairesel kesitli mermer sütunlar üstte birbirlerine birer taş kemerle bağlanmıştır. Sütun başlıklarının üzerine oturan kemerlerden itibaren başlayan ve düzgün kesme blok taşlardan örülen duvar narteksin üzerinde yer alan locanın ön cephesinde devam ettirilerek çatı saçağında sonlandırılmıştır. Mübadeleden sonra ön ve iki yan cephesi tuğla ile örülerek kapalı bir mekana dönüştürülerek özgün

“NARTEKSİ AVLUDAN SINIRLAYAN BEYAZ GRİ KARIŞIMI RENKLİ VE DAİRESEL KESİTLİ MERMER SÜTUNLAR ÜSTTE BİRBİRLERİNE BİRER TAŞ KEMERLE BAĞLANMIŞTIR”

kilisenin kuzey ve güney beden duvarlarının önünde de devam ettirilerek kiliseyi U şeklinde sarmaktadır. Avludan nartekse, narteksin önünde cephe boyunca devam ettirilen üç basamaklı düz bir

konumunu kaybeden narteks günümüzde devam eden restorasyon uygulaması sırasında bu duvarlar yıkılarak tekrar özgün konumuna kavuşturulmuştur.

Loca

Narteksin üzerinde konumlanan loca: biri kilisenin kuzey cephesinde, diğeri güney cephesinde yer alan iki merdiven aracılığıyla kilisenin avlusu ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Güney cephedeki merdiven; narteksin içinde yer alan düz ve tek kollu bir ahşap merdivendir.

Kilisenin kuzey cephesinde, avlunun kuzey bölümünden loca katına ulaşımı sağlayan ve loca katı ile aynı kotta konumlanan, üzeri bir kubbe ile örtülü olan ve ön cephesinde iki tane taş sütunun yer aldığı sahanlığa açılan çift kanatlı ahşap bir kapı yer alır. Avlunun kuzey bölümünde yer alan ve avluyu arka sokak ile ilişkilendiren tek kollu bir taş merdiven; kilisenin kuzey cephesi önünde ve loca kotunda konumlanan sahanlığa bağlanan ikinci bir taş merdiven ile bir ara sahanlıkta birleşir. Bu ara sahanlıktan birkaç basamaklı beton merdiven çıkılarak ulaşılan sahanlığa açılan çift kanatlı ahşap bir kapıdan locaya geçilir. Ayrıca bu her iki merdivenin bağlandığı ara sahanlığa bağlanan birkaç taş basamak inilerek kilisenin avlusunun kuzey bölümüne ulaşılır.

Narteksin üzerinde yer alan loca narteksin plan şemasını yansıtır. Naosu U şeklinde saran locayı naostan dairesel kesitli sütunlar sınırlar. Bu sütunlar üstte yarım daire formlu birer kemer ve sütun başlığının üzerinde yer alan ve her birinin arasında kesintisiz olarak devam eden gergi demiri ile birbirlerine bağlanmıştır. Narteksteki gergi demiri düzenlemesinin locayı naostan sınırlayan sütunlarda da aynen tekrarlandığı gözlenir. Her bir sütun başlığının üzerinde bulunan ikinci bir gergi demiri sütun ile kilisenin beden duvarını birbirine bağlamıştır. Ancak locanın ön cephesinin iki köşesinde yer alan birer sütunda sütun başlığının üzerinde üç tane gergi demirinin yer aldığı gözlenir. Bu gergi demirlerinden biri locayı naostan sınırlayan sütunların arasında kesintisiz olarak devam ederek locanın iki yan cephesinin sonlandığı her iki köşede yer alan birer sütunda yana dönerek her iki köşedeki sütunda da sütun ile kilisenin beden duvarı arasında devam eden gergi demiridir. Diğer iki gergi demiri de bu iki köşe sütunda yine sütun başlığının üst kotunda yer alan ve sütunu kilisenin ön ve yan beden duvarına bağlayan iki

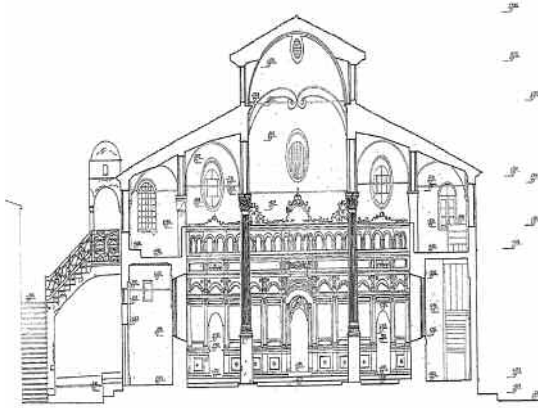

SOL ÜSTTE Taksıyarhis Kilisesi'nin zemin kat ve galeri kat planları
(Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 1)

SOL ALTTA Locaya ait görseller (Resim 3)

SAĞDA Taksıyarhis Kilisesi'nin naosuna ait en kesit (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 2)

Taksıyarhis Kilisesi'nin iç mekan görseli (Resim4)

demirdir. Locanın taban döşemesi narteksin tavan örtüsünü oluşturan ve eşit aralıklar ile tekrarlanarak yerleştirilen düz ahşap kirişlerden oluşmaktadır. Bu ahşap kirişlerin üzerine aynı genişlikteki ahşapların aralıksız olarak yan yana yerleştirilmesi ve alttaki ahşap kirişlere sabitlenmeleri ile oluşturulan ahşap taban kaplaması locaya narteksten ulaşımı sağlayan ahşap merdiven ile bütünlük arz etmektedir. Locanın taban döşemesi kotunda locayı naostan sınırlayan sütunların arasına yaklaşık bir metre yükseklikte iki yüzeyi de nitelikli alçı sıva ile kaplı korkuluk niteliğinde ahşap panolar yerleştirilerek dairesel kesitli sütunların arası kapatılmıştır. Panoların her birinin genişliği yan yana konumlanan iki sütunun arasındaki mesafe kadardır. Naostan locaya bakıldığında locanın taban döşemesi kotunda ve locanın naosa bakan cephelerinde sütunların arasında kesintisiz olarak devam eden 1.00 m. yükseklikte bir duvar izlenimi veren bu panolar; locanın naosa bakan cephelerinde yer alan korint başlıklı sütunlar ve bu sütunları üstte birbirine bağlayan ve kesintisiz olarak devam eden yüzeyleri alçı sıvalı ahşap kemerler ve gergi demiri ile bütünlük oluşturarak locayı naostan düşeyde ayıran süslü bir cephe izlenimi bırakmaktadır. Loca ön ve yan beden duvarlarında yer alan pencereler sayesinde ferah bir mekandır.

Locanın tavanı yan yana iki sütunu üstte birleştiren kemer ile bu iki sütunun her birinden kilisenin beden duvarına dik olarak atılan birer kemerin ve kilisenin beden duvarının bu iki yan kemer arasında kalan bölümünün tavanda sınırladığı dörtgen alanda

oluşturulan birim çapraz tonozların yan yana yerleştirilmesi ile örtülmüştür. Yük çapraz tonozun merkezinden çapraz tonozu altta dört kenarında sınırlayan ahşap kemerlerin köşelerine atılan birer ahşap kaburga aracılığı ile alttaki bu dört kemere ve bu dört kemeri taşıyan iki sütuna ve kilisenin beden duvarına aktarılır. Çapraz tonozların locaya bakan iç yüzeyi de sütunlar ve korkuluk panoları gibi nitelikli alçı sıva ile sıvanarak iç mekânda bütünlük sağlandığı gözlenir (Resim 3).

Naos

Kilisenin batı duvarında aralıklı olarak konumlanan üç kapıdan, ortadaki orta nefe, iki yandaki birer kapıdan da yan neflere geçilir. Ortada yer alan kapı iki yandakinden daha büyüktür. Ortada yer alan kapıdan önce küçük bir rüzgârlığa geçilir. Rüzgârlıktan çift kanatlı ve üzerinde çeşitli renklerde camların bulunduğu bir ahşap kapıdan geçilerek orta nefe ulaşılır. Bu çift kanatlı ve yeşile boyanmış camlı kapı camekânlı bir ahşap bölmenin orta aksında yer alır (Şekil 2, Resim 4). Narteksten orta nefe geçişi sağlayan orta kapı ve renkli camlarla süslenmiş camekanlı rüzgârlık düzenlemesine Ayvalıkta Hagia Triada Kilisesinde de karşılaşılar.

Üç nefli olan naosta; orta nef yan neflerden daha geniş olup, yan neflerden birer sütun sırası ile ayrılmıştır. Sütun sırasının her birinde dairesel kesitli altı adet sütun yer alır. Bu iki sütun sırasının her biri: naosun zemininden 15cm. yükseklikte konumlanan ve sütun sırasının altında kesintisiz olarak devam ettirilen mermer kaplamalı zemine oturtulmuştur.

Mermer kaplamalı zemin; orta nefin taban döşemesini yan neflerden ayıran bir etki bırakmaktadır. Ayrıca sütunların her birinin; ortada taşıyıcı bir ahşap direğin çevresinin aralıklı olarak bağdadi çıtalar çakılarak kaplanması ve bu kaplamanın yüzeyinin de alçı ile sıvanmasıyla oluşturulduğu; naosta günümüzde mevcut hasarlı sütunların incelenmesinden anlaşılmaktadır. Sütunların tamamının korint nizamında alçıdan bir başlıkla süslenildiği, altın varak uygulanan korint başlıktaki yaprakların; bemayı naostan sınırlayan ikonostasis ve ortanefin tavanını örten beşik tonoz yüzeyini süsleyen canlı renklerdeki ikonlarıyla ve yan nefler ile locanın tavan örtüsünü oluşturan ve tekrar eden aynı ebatlardaki bezemeli çapraz tonozlar ile birlikte naosa çok zengin bir görünüm kazandırdıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca iç mekandaki bu zengin süslemelerin varlığı Rum Ortodoks kiliselerinde iç mekana verilen önemi yansıtmaktadır (İpek Gündoğmaz, 2003, 54)

Bemayı naostan ayıran Barok –Ampir üsluplu motifler ile süslü ikonostasis kilisenin en gösterişli elemanıdır. İkonostasisin alt bölümünde, giriş apsis aksının sağında 4, solunda da 5 tane olmak üzere toplam 9 tane ikon panosu yer alır. Dikdörtgen formlu olan bu panoları iki düşey kenarından sınırlayan mermer görünümlü alçı kaplamalı sütunlar üstte birbirine mermer görünümlü alçıdan bir kemerle bağlanmıştır. Ancak orijinalinde bu panolarda yer alan ikonlar mübadeleden sonra çalınmıştır (Resim 5). İkonostasiste özgününde biri orta nefin giriş apsis aksı üzerinde, diğer ikisi de iki yan nefin orta aksı üzerinde

SOLDA Taksıyarhis Kilisesi'nin ikonostasis ait görsel (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Resim 5)

ALTTA Taksıyarhis Kilisesi'nin ambos ve ahşap vaiz kürsüsüne ait görseller (Resim 6)

SAĞ ÜSTTE Bemayı içeren boy kesit (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 3)

SAĞ ALTTA Taksıyarhis Kilisesi'nin tavan örtüsünün iç mekan bezemelerine ait görseller (Resim 7)

konumlanan üç kapı bulunur. Ancak orta nefin aksında yer alan kapı sonradan kapatılmıştır.

Naosta ikonostasisin önünde ikonostasisin cephesi boyunca devam eden mermer kaplamalı ve üç basamaklı dekoratif bir merdiven yer alır. Naosta bulunan ve ikonostasisten sonra en önemli öge olan ambon özgününde oldukça bezemelidir. Orta nefin solunda yer alan sütun sırasında

inmektedir. Özgün konumuyla günümüze gelemeyen ambon kilisenin günümüzde geçirdiği restorasyon uygulaması ile özgün konumuna kavuşturulmuştur. Naosun sağında yer alan sütun sırasında ise bir despot koltuğu bulunur. Koltuğu sağında ve solunda sınırlayan mermerden düşey elemanın ön cephesi bir kuğu kuşu figürü şeklinde biçimlendirilmiştir. Ancak soldaki kuş figürünün başı

üstte birer yarım daire kemerle sonlanan pencereler naosun iç mekânını aydınlatan başlıca öğelerdir.

Bema

İkonostasisin önünde konumlanan üç basamaklı merdiven çıkılarak ikonostasisin sağ yan nefin bakan bölümünde yer alan bir kapı boşluğundan bemaoya geçilir. İkonostasisin bemaoya bakan cephesi alçı sıvalı yalın bir duvardır. Bemada kilisenin doğu duvarında; ortada büyük bir apsis, iki yanında da birer yan apsis yer alır. Büyük apsis ve iki yan apsisin düşey aksı üzerinde dikdörtgen formlu ve üstte birer kemerle sonlanan birer pencere yer alır. Aynı duvarda, üstte; büyük apsis ve iki yan apsisin düşey aksı üzerinde konumlanan elips formlu birer tepe penceresi ile bemanın iki yan duvarında ve loca kotunda konumlanan dikdörtgen formlu ve üstte yine bir kemerle sonlanan birer büyük pencere yer alır. Bema bu iki büyük pencere ve apsis duvarında

“BEMAYI NAOSTAN AYIRAN BAROK-AMPİR ÜSLUPLU MOTİFLERİYLE SÜSLÜ İKONOSTASİS VE ÖZGÜNÜNDE BEZEMELİ OLAN AMBON KİLİSENİN EN GÖSTERİŞLİ ELEMANIDIR”

bulunan ve orta nefi yönlendirilen ambonun gövdesine yerleştirilen kare formlu panoların her birinin içine ikonlar yerleştirilmiştir. Gövdenin altında konumlanan kaide üçgenlere ayrılmış ve zemine doğru incelenerek

kesilerek alınmıştır (Resim 6).

Orta nefin tavan örtüsü yan neflerden daha yüksek olup, tavanı taşıyan ahşap duvarlara açılan elips formlu pencereler ile naosun beden duvarlarına açılan dikdörtgen formlu ve

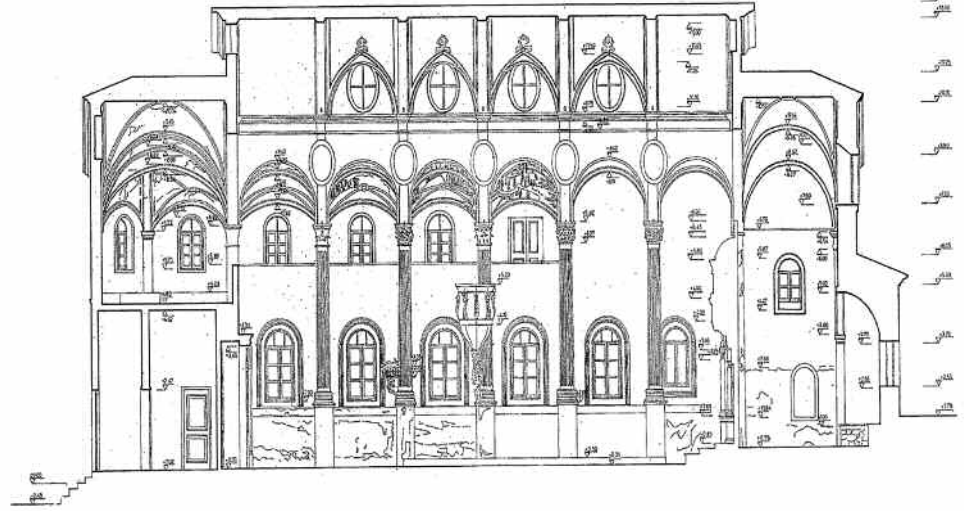

konumlanan pencereler sayesinde oldukça ferah bir mekandır (Şekil 3). Kilisenin güney cephesinde dinadamlarının avludan bemaya doğrudan geçişini sağlayan bir kapı bulunur.

Taksiarhis Kilisesi'nin Yapısal Özellikleri

Taksiarhis Kilisesinde beden duvarları, Rum Ortodoks kiliselerinin yapım tekniklerinden biri olan Düzgün kesme blok taşlardan yığma sistemde inşa edilmiştir. U formulu narteksi avludan sınırlayan sütun dizisi beyaz gri renkli mermerdendir. Bu sütunları üstte birbirine bağlayan taş kemerlerden itibaren başlayan ve locanın çatı saçağına kadar devam eden düzgün kesme blok taştan örülen locanın beden duvarları naosun beden duvarlarıyla bütünlük oluşturmuştur. Apsis cephesi olan doğu cephesinde düzgün kesme blok taşların düşey derzlerine bir sıra oluşturacak şekilde üst üste konulan renkli küçük taş paçalarının düşey derzlerdeki tekrarı bu cepheden dışarı taşan dairesel formulu apsiler ile beraber doğu cephesine zengin bir görünüm kazandırmıştır. Kilisenin plan şemasını dışarı yansıtan orta nefin yan neflerden yükselen ahşap duvarları ve orta nefin üzerini örten içte ahşap beşik tonoz dışta ahşap beşik çatının yükünü orta nefi yan neflerden ayıran sütun sırası taşır. Loca ve yan neflerin üstünü örten içte çapraz tonoz dışta tek tarafa eğimli olan çatıların yükünü ise kilisenin beden duvarları ve orta nefi yan neflerden sınırlayan sütun sırası taşımaktadır.

Tavan Örtüsü; Dışarıdan beşik çatı ile örtülen orta nef, içerden beşik tonozla örtülüdür. Loca ise dışarıdan; kuzey ve güney cephelerinde; tek tarafa eğimli, batı cephesinde ise cephenin düşey aksı üzerinde belli bir bölüm düz olarak bırakıldıktan sonra sağında ve solunda yer alan birer mahya aracılığı ile iki yana eğimli (beşik) bir çatı ile örtülüdür. Locanın tavanı iç mekânda aynı ebatlarda oluşturulduğu gözlenen çapraz tonozların tekrarı ile örtülüdür. Çapraz tonozların ara kesitlerinde yer alan şerit profilli alçı süslemeler, çapraz tonozun merkezinde birleştirildikten sonra merkeze oldukça gösterişli bir çiçek motifini yerleştirilmiştir. Locanın ve yan neflerin tavan örtüsünü oluşturan bu çapraz

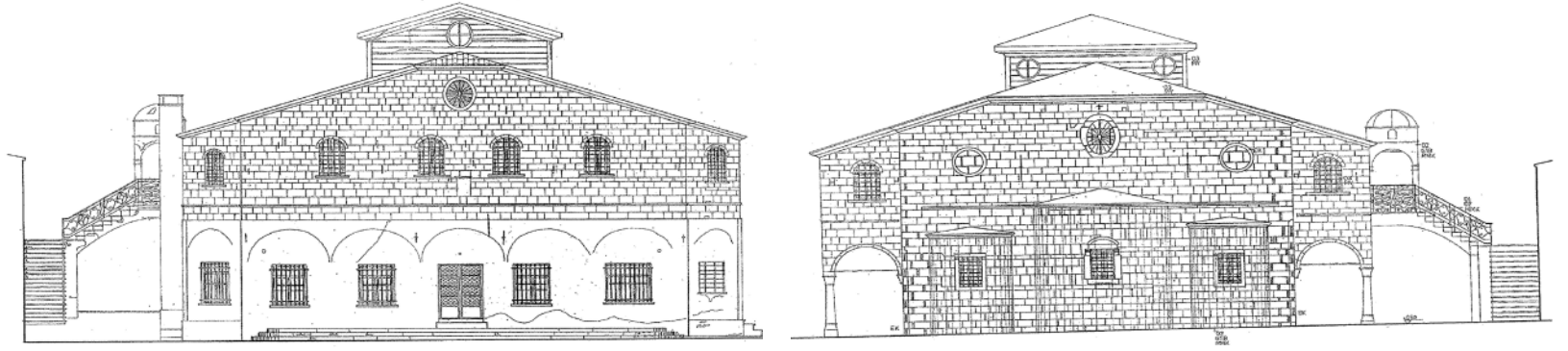

tonozların her birinde aynen tekrarlanan alçı süsleme biçimi ikonostasisin altın varaklı süslemeleri ve canlı renklerdeki dini içerikli tabloları ile korint üsluplu sütun başlıklarının altın varaklı yaprakları, orta nefi yan neflerden ayıran her iki sütun sırasının üstünde devam eden kemerlerin kavislerinde bulunan aziz portreleri, orta nefin beşik tonoz tavanında ve alınlıklarda bulunan canlı renklerdeki dini konulu resimler (Akın, 2001,36., Erol, 2003,78.) ile birlikte kilisenin iç mekânına oldukça zengin ve anıtsal bir görünüm kazandırmışlardır (Resim 7). Gerek loca ve yan nefleri örten çapraz tonozları gerek orta nefi örten beşik tonozu oluşturan ahşap kaburgaların arasında sıralanan bağıdadi çıtaların oluşturduğu yüzey nitelikli alçı sıva ile sıvanmıştır. Kilisenin iç mekânında alçı yüzeylere işlenen bu dini içerikli tablolar, alçıdan çiçek motifleri ve alçıdan şerit silmeler Rum döneminin resim ve süsleme sanatını günümüze yansıtan belgelerdir.

Taksiarhis Kilisesi'nin Cephe Özellikleri

Monoblok bir kütle olduğu gözlenen Taxiarchis Kilisesi'nde cephe düzenlemesi; Rum Ortodoks kiliselerinin cephe düzeni özelliklerini taşımaktadır (Karaca, 1996, 30 4.). Ayrıca kilisenin cephelerinin açık avlusunun çevresinde ve mahallede konumlanan ve Neoklasik Üslupta inşa edilen evler ile uyumlu olduğu gözlenmektedir. Ağır ve masif kütlelerin doğu ve batı istikametinde devam eden orta aksı üzerinde yer alan ve orta nefi yan neflerden ayıran iki sütun sırasının üzerine oturan ve yan neflerden yükselerek düşeyde devam eden, üzeri alaturka kiremit ile kaplı bir beşik çatı ile örtülen ahşap kütle dışarıdan bakıldığında kilisenin ağır ve masif görünümünü hafifleten bir etki bırakmaktadır. Ayrıca bu kütlelerin ahşap kaplamalı beden duvarlarının ve üzerinde yan yana ve aralıklarla sıralanan elips formulu pencereler ile beraber kilisenin monoblok külesine

her cephede zengin bir görünüm kazandırdığı gözlenir. Locanın taban döşemesinin dış cepheye yansıyan şerit profilli taş silme biçimindeki izi ile naosu, ve bemaı aydınlatan, dış cephede mor renkli Sarımsak Taşı'ndan birer taş söve ile sınırlanan dikdörtgen biçimli ve üstte birer kemerle sonlanan pencereler ile locanın beden duvarlarında yer alan pencereler kilisenin monoblok kütesini narteksin cephelerinde yer alan mermer sütunlar ile beraber dış cephelerde süsleyen başlıca öğelerdir. Ancak locanın beden duvarlarında yer alan pencereler naosun beden duvarlarında yer alan pencereler ile aynı formu fakat sövesiz yalın pencerelerdir (Şekil 4, 5).

Kilisenin Tekel Tütün deposu olarak kullanıldığı süreçte bakımsızlıktan, çatıdan akan yağmur suyundan ve insanların verdiği zarardan hasar gören resimler, aziz portreleri, alçı motifler kilisenin günümüzde geçirdiği restorasyon uygulaması sırasında orijinal malzemeleri ve orijinal renkleri dikkate alınarak bir İtalyan ressam tarafından onarılmıştır. Rutubetten kaynaklanan taşıyıcı sistem ve tavan örtüsünün ahşap konstrüksiyon ve bağdadi çitallerinden hasarlı olanlar yenilenmiş ve kilisenin ahşap

elemanlarının tamamı konumlarına uygun şekilde daldırma ve sürme usulüyle emprenye edilmiştir. Beden duvarlarında yer alan hasarlı taşlar da onarılmıştır. Taksiarhis Kilisesi bu restorasyon uygulaması ile özgün konumuna kavuşturulmaya çalışılmıştır.■

Hatice Uçar, Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- Akın, B (1998) Ayvalık'ta Rum Dönemine Ait Beş Kilise, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Lisans Tezi, Ankara
- Arı, K (1995) Büyük Mübadele ve Türkiye'de Zorunlu Göç (1923-25) Ankara, Türk Vakfı Yurt Yayınları
- Bayraktar B (1998) Osmanlı'dan Cumhuriyete Ayvalık Tarihi, Ankara, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi
- Erol, A Ö (2003) Ege Bölgesi Rum Ortodoks Kiliseleri, İzmir. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Erim, H (1948) Ayvalık Tarihi, Ankara Güney Matbaacılık ve Gazetecilik TAO
- Eyice, S (1963) Son Devir Bizans Mimarisi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Hançerlioğlu, O (1993) Dünya İnançları Sözlüğü (2.Baskı) İstanbul Evrim Mtb.
- İter F (1994) Bazı Örneklerle Osmanlı Dönemi Mimarlığında XIX.yy Ege Bölgesi Kiliseleri: Gökçeada-Ayvalık-Selçuk Ankara: Türk Tarih Kurumu B.
- İpek Gündoğmaz, G (2003) Ayvalık Tarihi Kent Merkezindeki Kiliselerin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bil.Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- Karaca, M Z (1996) İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri (2.Baskı) İst.

- Karaca, M Z (2000) İstanbul'da Tanzimat Öncesi Osmanlı Dönemi Rum Ortodoks Kiliseleri, Ankara Hacettepe Üniversitesi Sos. Blm. Enst.
- Psarros D (2004) "Ayvalık'ın Kydonies Kentsel Tarihi", Ege'nin iki yakası-1 Ayvalık Kent Tarihi çalışmaları, Neriman Şahin Güçhan, Basılmamış bildiri kitabı ,2-7
- Uçar H ve Güney Y (2007) 19.yy Ayvalık'ta Ahşap Konstrüksiyon Rum Ortodoks Kiliseleri, Balıkesir Üniversitesi BAÜAP destekli Bilimsel Araştırma Projesi

ÜSTTE Taksiarhis Kilisesi'nin batı ve doğu cephesi çizimi ve detayına ait görseller (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 4)

ALTTA Taksiarhis Kilisesi'nin kuzey ve güney cephelerinin çizimi ve detayına ait görseller (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 5)

